
"Я (Романтика)" Миколи Хвильового — новела про добро і зло в житті та в душі

Проблема внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і обов'язком

Оксана Гаврилюк,
учитель української мови і літератури
Рівненської української гімназії,
кандидат педагогічних наук

Ім'я уроку: "Як розколося моє "я".

Мета: допомогти учням збагнути проблеми, порушені автором у творі; розвивати вміння вчитувати підтекст; дослідити образну систему новели, стилістичні

особливості та зміст для розуміння світоглядних позицій автора та усвідомлення гуманістичних ідей твору.

Цілі.

Учні знатимуть:

зміст і проблематику новели, її жанрові особливості.
Учні вмітимуть:

пояснити присвяту до новели, схарактеризувати образи, розкрити їхню символіку; з'ясувати світоглядну позицію автора, висловити власне ставлення до порушених проблем, з'ясувати стильові особливості твору.

Тип уроку: урок формування вмінь і навичок.

Методи, прийоми, форми роботи: "занурення в тему", виразне читання, евристична бесіда, ілюстрування, проблемний виклад, повільне читання.

Обладнання: тексти твору, аудіозаписи "Реквієм за мрією" Р. Вагнера, "Darcy's Letter" Д. Марінеллі, фото "Дорога в нікуди".

Випереджальні завдання: прочитати новелу М. Хвильового "Я (Романтика)", перед читанням записати свої очікування від твору (відповідно до назви й присвяти), після прочитання записати враження і свої запитання до твору (автора, героїв); за бажанням дібрати твори живопису або музики, співзвучні настрою новели.

Хід уроку

I. Мотиваційний етап

1. Забезпечення емоційної готовності до уроку (обмін побажаннями).

2. Актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань.

1. "Занурення в тему":

а) прослуховування аудіозапису мелодії Р. Вагнера "Реквієм за мрією";

б) виразне читання вчителем і підготовленими учнями уривків з поезій.

***

*Хто ж це так із тебе насміється смів?
Хто у твоє серце ніж загородив?
Виростали діти в хаті, як в гаю,
Без ясного сонця в рідному краю.
Накипіла злоба, сповнилися серця —
Гей, курки спустили в матір і отця! (Павло Тичина).*

***

*Уночі його вели на розстріл.
Хтось тримав ліхтар, мов смолоскип,
На неголенім обличчі гострі
Волоски...
Віддалік, немов цілком байдуже,
Офіцер димок цигарки плів.
Тільки неба хмарний, темний кужіль
Чув нудне і коротеньке — плі!
Відбулось. Мета моя далека,
Я такої смерті не боюсь! —
Зійде кров, немов всесвітня Мекка
Для твоїх майбутніх синів блюз! (Євген Плужник).*

***

*Ми — жах. Ми — караючий гнів.
Ми молимося культу вогнів.
І хто є відважний, і хто нас поборе?..
Ми — тіні. Ми — криця. В обійми імлі
ми гімни тобі заплели,
червоний тероре! (Василь Чумак).*

***

*Проходила по полю
Обніжками, межами.
Біль серце опромінив
Блискучими ножами.
Поглянула — скрізь тихо.
Чийсь труп в житах чорніє...
Спросоння колосочки:
Ой радуйся, Маріє!*

*Спросоння колосочки:
Побудь, побудь із нами!
Спинилась Божа Мати,
Заплакала сльозами.
Не місяць, і не зорі,
І дніти мов не дніло.
Як страшно!.. людське серце
До краю обідніло (Павло Тичина).*

2. Бесіда.

Учитель. Які відчуття й думки викликали у вас почуті твори? (*Боляче, гірко, страшно... Немає цінності, вищої над людське життя...*) Як ці твори пов'язані з новелою Хвильового "Я (Романтика)"? А яке враження справила на вас новела?

Як приклад наведемо відповідь учениці: *Я щойно знову перечитала "РОМАНТИКУ". Неймовірно чудовий і важкезний твір. І моє запитання поважчало разом... Душа героя розтяглася на два (а може, й більше) боки. Край душі ще тут, біля матері, інша частина у чорному трибуналі, вірно служить ідеї. (Це не значить, що той край душі більший, так лиш здається, бо з ним там (в чека) і розум, і серце.)*

Комуна, як йому здається, ось, не так далеко, за горою. Ривок, ще один — і ти там... Та душа не розтягнеться настільки... Щоб дійти туди, треба окраєць душі відірвати від "старого світу" (від матері). Він це зрозумів, він вже вирішив так зробити... Але що це?... Я бачу вагання... Як можна було не те що вагатися, а подумати про ТАКЕ?! (Зіна Б.)

— Коли ви прочитали назву й присвяту, чого ви очікували від твору?

— Як зрозуміли назву? (*Йдеться про романтику нової доби, доби революції.*)

— У чому незвичність присвяти? (*Робимо висновок про тематичну спорідненість (дослідження внутрішнього "я" роздвоєної особистості) і стильову: імпресіонізм.*)

II. Цілевизначення і планування

1. Бесіда.

— Які запитання виникли у вас, коли ви читали новелу? (*Головний герой каже: "Я — чекіст, але я і людина". Що ж людяного в ньому залишилося? Чому тільки вдома оживає добре начало в душі героя? Чи міг "я" передумати?! А якби не було чекістів там, біля нього? Для чого у творі релігійні образи?)*

Твір справді складний і викликає багато запитань. Спробуймо знайти відповіді на них і зрозуміти письменника. Це, власне, і є завданням нашого уроку.

2. Формулювання імені уроку.

III. Опрацювання навчального матеріалу

1. Виразне читання вступу вчителем (до слів "Мати каже, що я (її м'ятежний син) зовсім замучив себе").

2. Бесіда:

— Про які дві любові йдеться?

— Як ви розумієте вислів м'ятежний син? (*Відповіді учнів.*) То мати розуміє, що відбувається з сином?

— Головний герой стверджує: "Я — чекіст, але я і людина" (записуємо ці слова як епіграф уроку). Який розділовий знак ви поставили б у кінці цього висловлювання? Чому? (*Поступово "я" знищує у собі усе людяне.*)

— "Темної ночі в моєму надзвичайному кабінеті збираються мої товариші. Це новий синедріон, це чорний трибунал комуни". Який підтекст словосполучення новий синедріон? І чому трибунал чорний, а не червоний? Хто ж входить до цього трибуналу?

3. Укладання схеми.

Учні укладають схему, звертають увагу на деталі портретів, особливості поведінки персонажів, визначають їх символічне значення.

Доктор Тагабат — "мій звірячий інстинкт, зла моя воля"	Я — главковерх чорного трибуналу комуни	Мати — "наївність, тиха жура і добрість безмежна"
Зло	Андрюша — втілення кволої волі "Я"	Душа, совість, людяність
Дегенерат — "палач із гільйотини, сторож моєї душі"	Сумніви	

Учитель. З одного боку, доктор Тагабат (злий геній) і фанатик ідеї — дегенерат, з іншого — мати (людяність і доброта). А в центрі вагань "Я" — Андрюша. З одного боку, калюжі крові, злочинна дійсність "Хижа і жорстока, як зграя голодних вовків", запах розстрілів, а з іншого — "дві хрустальні росинки" і п'янкий аромат м'яти. Та над усім цим саяво загірної комуни.

4. Бесіда. Повільне читання.

— Шлях до загірної комуни. Який він? (Підводимо учнів до думки, що на цьому шляху "Я" поступово перетворюється на ката, причому робить це **усвідомлено**. "Воістину: це була дійсність, як зграя голодних вовків. Але це була й єдина дорога до загірних озер невідомої прекрасної комуни.")

— Чи мав "Я" шанс уберегти свою душу від гільйотини ("Тут, у глухому закутку, на краю города, я ховаю від гільйотини один кінець своєї душі"), зупинитися на цій дорозі? Коли? (*Відповіді учнів.*) Цікаво, що таких шансів у нього було три. Ви знаєте, що я подумала? Петро теж тричі відмовився від Христа.

Виразне читання учнем уривка від слів: "Від маєтку я пішов..." до "...я йшов у нікуди" (у супроводі мелодії Даріо Марінеллі "Darcy's Letter"). Учитель прикріплює фото "Дорога в нікуди".

— Чому з'являється образ дороги в нікуди? Що усвідомлює "Я"? Чому ж не зупиняється?

— Страшний кінець цієї дороги: "Тоді я у млості, охоплений пожегом якоїсь неможливої радості, закинув руку за шию своєї матері й притиснув її голову до своїх грудей. Потім підвів маузера й нажав спуск на скроню" (можна порівняти із жестом сина на початку твору: "Тоді я беру її милу голову з нальотом сріблястої сивини і тихо кладу на свої груди"). Жаж! І раптом тут слово "радість"! Що це за радість? Отже, очима героя — це шлях самоствердження, а очима Хвильового? Пригадайте, хто опиняється поряд із "Я" у кінці шляху. Чи випадково це? (*Автор доводить, що це не самоствердження, а самознищення!*)

IV. Рефлексивно-оцінювальний етап

Учитель. Твір прочитано. На які свої питання ви сьогодні отримали відповіді, а на які ні? Можливо, з'явилися нові запитання?

Незакінчене речення: "Тепер я думаю... розумію... відчуваю..."

— Чи може твір якоюсь мірою пояснити фінал життя Хвильового?

Якщо буде час, можна запропонувати заповнити пропуски: "Революцію задумують..., здійснюють..., а її плодами користуються..." (Томас Карлейль). (романтики, фанатики, негідники) і знову повернутися до назви твору.

Домашнє завдання. Написати есе "Як розкололося моє "я" або записати свої враження від твору після його обговорення.